

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND

LO/AF konferanse, Sørmarka, 9. februar 1996

NORGES FORHOLD TIL EUROPA

1996 blir et politisk viktig år i Europa. I slutten av mars samles EUs medlemsland i Torino for å begynne den regjeringskonferansen som skal legge grunnlaget for EUs fremtidige utvidelse til Sentral- og Øst-Europeiske land. Europeisk og atlantisk sikkerhetspolitisk samarbeid bryter ny mark i Bosnia. Viktige valg forestår, både i USA og Russland, Israel og Storbritannia. Utfallet av disse valg og prosesser vil påvirke oss sterkt og direkte.

Umiddelbart vil EUs regjeringskonferanse kreve mye oppmerksomhet av EU-landene. Det vil bli enda mer krevende for Norge å få den tid og oppmerksomhet vi trenger for å sikre våre interesser generelt og i driften og videreføringen av EØS-avtalen. Det er en utfordring i forhold til EU - i forhold til de landene som vil inn i EU og i forhold til våre nordiske EU-naboer.

Det alternativ som ble etablert etter folkeavstemningen gjennom EØS har nå fått virke noen tid, og gitt oss erfaringer å bygge videre på. Vår linje er å dra all den nytte vi kan ut av de avtalene vi har med EU og innrette et nært og pragmatisk samarbeid på en lang rekke områder av felles interesse.

Vi er en del av det indre marked. Gjennom iverksettelsen av EØS-avtalen der vi slutter oss til nye regler utarbeidet av EU-landene er Norge kanskje mer integrert i EU-landenes økonomiske samarbeid enn enkelte av EUs medlemsstater. Det er ikke nytt - slik har det vært i mange år.

EØS-tilknytningen gir norsk nærings- og arbeidsliv trygghet for at spillereglene i de aller viktigste eksportmarkedene våre er stabile og at vi vil ha muligheter til å håndheve våre rettigheter som likeverdige deltakere, hvis vi skulle bli utsatt for diskriminering i markedene. Vi har mindre innflytelse på regelverket enn EU-landene. Men vi er en fullt integrert del av dette regionale rettsområdet, og det gir våre bedrifter og arbeidsplasser en trygghet vi ikke kunne vært foruten. EØS-avtalen har stor oppslutning i befolkningen - det viser alle målinger. Og det er det altså god grunn til.

Vi deltar i et konkurranseutsatt marked. Det kan være krevende nok, men det bidrar også til å gjøre oss mer konkurransedyktige i markeder utenfor Europa.

De bedrifter og næringer som hevder seg godt i Europa, de vil også hevde seg godt ellers i verden. Det har vi mange eksempler på.

Europa er et høykost-område. Det er ikke bare Norge som er det. Også de fleste EU-land opprettholder omfattende statlige velferdsordninger og har en relativt høy andel av nasjonaløkonomien knyttet til den offentlige sektor.

Allan Larsson - som nå er ansvarlig for arbeidet med sysselsetting og arbeidsmarked i EU-kommisjonen - pekte på noe interessant da han var i Oslo i januar: I Europa er det de land som har lavest offentlige utgifter til offentlig trygghet som har størst underskudd i sine forbindelser med omverden - mens de skandinaviske landene med de høyeste utgiftene kan vise til overskudd.

Velferdsstaten, de ressurser som ligger i vår egen befolkning, vår evne til nyskaping og fornyelse i samfunnet, dette er våre viktigste konkurransefortrinn. Uten EØS-avtalen ville usikkerheten blitt større. Tryggheten for investeringer ville vært mindre, og vi ville stått enda mer alene i utviklingen av de internasjonale regler som vil forme vår framtid.

Norden ble forandret høsten 1994. Med Sverige og Finland som nye EU-medlemmer går grensen mot EU nå fra Svinesund til Pasvik-dalen. Det fikk bl.a. disse følger for Norge og Norden:

- EØS-avtalen sikret oss at grensene mot Sverige og Finland ikke ble en handelsbarriere for de varer og tjenester som omfattes av avtalen. Men ikke alle deler av handelen er dekket av EØS-avtalen. Derfor er det da også slik at de handelsspørsmål vi har hatt med våre nordiske EU-naboer er kommet på områdene landbruk og fiske.

- Vi møter nye utfordringer for handelen ved at den nye WTO-avtalen trådte i kraft omtrent samtidig med at Sverige og Finland sluttet seg til Danmark i EUs tollunion. Før kunne vi begrense importen ved hjelp av kvoter. Det går ikke lenger - vi har etter WTO-reglene erstattet kvoter med toll. Det betyr at tollene har økt også for den tradisjonelle handel med bearbejdede landbruksprodukter, en god del næringsmidler som er viktige for handelen mellom Norge og våre nordiske naboer.

Her er det snakk om arbeidsplasser i næringsmiddelindustrien på begge sider. Vi ser med all mulig tydelighet hvilke utfordringer vi møter når nå Sverige og Norge for første gang står på hver sin side i ulike handelsorganisasjoner. Vi sa fra om dette før folkeavstemningen - så jeg nevner det igjen her: Vår forhandlingsmotpart i slike toll-saker er ikke lengre Sverige og Finland, men EU-kommisjonen som har 15 EU-land i ryggen. Da blir det ikke akkurat balanserte forhandlinger.

I forhold til EU er vi interessert i å komme igang med forhandlinger om utvidet handel med landbruksprodukter. EØS-avtalen åpner for dette - og her er vi interessert fordi vi ønsker å sikre eksportmarkeder der også vi kan være konkurransedyktige.

Nå opplever vi at EU krever at handelsproblemene som følge av tollene skal løses før det kan bli aktuelt å innlede nye forhandlinger med Norge. Og ikke bare det - i den diskusjonen som pågår om den norsk-svenske nabolandsavtalen på fiskeriområdet har svenskene søkt å kople en løsning her med avklaring på landbruksområdet.

Det vi ser er at EU opptrer samlet, og at det på EU siden gjøres koplinger på vegne av flere medlemsland. Dette viser at det er mer krevende stå alene.

- En annen følge av høsten 94 er at Norden er forandret og at nordisk samarbeid har fått et helt annet innhold. For selv om det kan være uenighet mellom nordiske land om konkrete handelsspørsmål, der hvert land først og fremst vil fremme sine egne interesser, så er vi ganske så enige og samstemte om en lang rekke overordnede spørsmål om økonomiske politikk, sosiale spørsmål og velferdsstatens fremtid.

Vi er glad for at det nordiske samarbeid har fått nytt innhold gjennom at nordiske møter benyttes som forberedelse av spørsmål som senere kommer opp i EU. Nordiske statsminister- og fagministermøter benyttes i økende grad til å drøfte europeiske spørsmål.

Nordisk Råd har fått en ny og viktig funksjon som en møteplass for europadebatten i Norden. I mars arrangerer Nordisk Råd sitt første Europa-forum med deltakelse av nordiske parlamentarikere - og svenske, danske og finske parlamentarikere fra Europaparlamentet.

For Norge er disse møtene viktige, og vi er glad for at de andre nordiske land ikke særbehandler Norge når EUs dagsorden drøftes. Fagbevegelsen og de sosialdemokratiske partiene i Norden har her særlige tradisjoner for et samarbeid som nå også kommer til nytte. Samarbeidskomiteen - SAMAK - som omfatter partiene og landsorganisasjonene i Norden drøftet for eksempel den monetære union på sitt siste møte i Stockholm for en måned siden.

Disse samarbeidstradisjoner favner jo også ut over Norden. Sysselsetting, økonomisk politikk og sosialpolitikk sto på dagsordenen under et sosialdemokratisk statsministermøte i Østerrike nylig, og vil gjøre det i Det europeiske sosialdemokratiske parti - PES - som Arbeiderpartiet er fullt medlem av, selv om Norge ikke er medlem i EU.

Et hovedtema i de møter jeg nettopp har nevnt er på hvilken måte sysselsetting som mål bør gis en sterkere plass også i Maastricht-avtalen, når den nå skal gjennomgås før de nye utvidelser.

Det er stadig større enighet i Europa om at sysselsetting er den viktigste utfordring Europa står overfor. Problemene er felles for en lang rekke land. Selv i økonomiske oppgangstider viser det seg vanskeligere å nå målet om full sysselsetting. Det er idag ikke godt nok samsvar i arbeidsmarkedet mellom den arbeidskraft som tilbys og den som etterspørres.

Problemet er minst i de land som har et godt utbygget utdanningssystem og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Alle land møter idag utfordringen med at den eldre del av befolkningen øker i forhold til den del som er yrkesaktiv.

Finansieringen av fremtidens pensjoner og velferdsordninger kan best sikres ved at en så stor del som mulig av den potensielt yrkesaktive

befolkning faktisk er i arbeid. Vi har et høyt nivå i Norge - 70%. De tre prosentene omfatter hjemmearbeidende, arbeidsledige, førtidspensjonerte og uføre. I andre land i Europa er den totale andel yrkesaktive lavere enn hos oss, - ned til 50 % i de søreuropeiske land.

Alle land i Europa er interessert i at denne yrkesandel blir så høy som mulig. De verdier som slik skapes gjennom arbeid er vi alle avhengige av.

Jeg kan illustrere dette med et eksempel: Dersom det finner sted en vekst i Tyskland på 1%, så vil dette automatisk - gjennom økt tysk etterspørsel i en internasjonal økonomi - føre til ca. 0.2% vekst i England, Frankrike og andre av Tysklands naboland.

Vi vet at det har vært og er uenighet innad i EU om hvor sterkt den sosiale dimensjon skal integreres i samarbeidet. Jeg husker fra mange år tilbake at vi drøftet spørsmålet om konsernfaglig samarbeid på nordisk plan. Og selv om vi er kommet langt i Norden, og lenge lå i forkant av EU når det gjaldt et felles arbeidsmarked, så var akkurat dette - faglig samarbeid i bedrifter som er etablert i flere land - ikke til å løse på nordisk plan. Det måtte faktisk et EU og Euro-LO til for å få hull på byllen.

Mange vil kanskje huske at nyheten om direktivet om konsernfaglig samarbeid kom samtidig med LOs ekstraordinære kongress forut for folkeavstemningen - og at svært få merket seg nyheten. Direktivet kom til Norge gjennom EØS - så slik ble også vi del i resultatet.

Arbeidet i EU når det gjelder den sosiale dimensjon får nordisk farge gjennom dansk, svensk og finsk EU-medlemskap. Dette har betydning, ikke minst når det gjelder arbeidet med likestilling, der EUs regler riktig nok er basert på likestilling, men der svært mange av Europas kvinner ser på Norden som foregangsland med våre positive virkemidler, kvotering og andre tiltak for å få fart på likestillingsarbeidet. Også vi, i likhet med landene sørover i Europa, må sette vår lit til at de øvrige nordiske land taler vår sak her.

Fagbevegelsene og regjeringene i Norden er opptatt av de såkalte sosialklausuler. Debatten går på om og hvordan WTO skal utvides til å omfatte regler om organisasjonsfrihet, forhandlingsrett, tvangsarbeid, barnarbeid, og annen praksis som gjelder menneskerettigheter og faglige rettigheter.

Norge har holdt en aktiv profil i denne saken i WTO. Men siden de øvrige nordiske land gikk inn i EU er det ikke lengre Norden som gruppe som opptrer samlet ved forhandlingsbordet i WTO. Der opptrer EU samlet, og EU har ikke vist noen aktivitet for å få sosialklausuler på dagsordenen i WTO.

Derfor har også Landsorganisasjonene, særlig i Danmark og Sverige kritisert sine regjeringer for passivitet. SAMAK-møtet jeg nettopp nevnte oppfordret alle de nordiske regjeringer til å innta en helt annen og pågående linje.

WTO arbeider etter konsensusprinsippet. Og det ser ikke ut til at det er oppslutning om sosialklausuler. U-landene ser dette som skjult proteksjonisme fra de rike lands side.

Men EU har faktisk gjort nybrottsarbeid på egen mark. EUs nye regler om tollfordeler for de minst utviklete land har regler om at det kan gis ekstra tollfordeler til de u-land som gjennomfører positive tiltak for å bedre arbeidstakernes rettigheter og reduserer barnearbeid. Heller enn å gi smekk på fingeren - og vedta sanksjoner mot land med tvilsom praksis for arbeidstakerne gjør EU det motsatte. De premierer tiltak som går i riktig retning. EUs størrelse som importmarked gjør dette tiltak til noe som kan gi nødvendig motivasjon for u-landene. Dette er trolig veien å gå om det skal være mulig å få til globale regler på dette området. Vi vil derfor oppfordre EU til å gå inn i WTO-forhandlingene med utgangspunkt i sine egne regler og vi vil støtte EU i dette.

EU er drivkraften i Europeisk miljøpolitikk. Vi er ikke fornøyd med alt som skjer i EU. På viktige områder går det for sakte, selv om undersøkelser har vist at svensk og finsk EU-medlemskap har ført til et høyere tempo på mange viktige områder. Når det gjelder helt livsviktige spørsmål som kampem mot klimaendringer, har det vært tungt å få EU til å vedta effektive virkemidler.

Energiskatt- og CO2-skatt- drøftelsene har vært svært vanskelige. Nye forslag er på trappene, og de vil kunne få stor betydning for våre egne muligheter. Slik det er idag ligger de norske CO2-avgifter høyt over EUs. Ja, det er bare et fåtall EU-land som har slike avgifter overhodet. Og da er det grenser for hvor langt vi kan gå her i Norge i å ensidig pålegge vår egen industri avgifter som konkurrentene i europeiske naboland slipper unna.

Vi har en stor interesse i at beskatningen av energibruk blir innrettet slik at den fører til lavere CO2-utslipp - ved at kull og tungoljer beskattes hardere enn gass, som er langt mer miljøvennlig.

Men slik er det dessverre ikke. Jens Stoltenberg blir skikkelig varm i trøya når han forklarer hvordan EUs avgifts- og skatteregler reduserer prisen til Norge for gassen, mens de direkte favoriserer den miljøbelastende energi EU har mye av innenfor egne grenser, som kull. Her har vi dessverre lite vi skal ha sagt, men vi gjør det likevel. EU var villig til å lytte til Norge da vi banket på døren som mulig medlemsland. Nå må vi bruke enda kraftigere stemme, skal vi bli hørt. Vi vet at vi har de beste miljøargumentene.

På andre miljøområder igjen, ligger EU-landene noe foran oss. I en del tilfeller henger det sammen med befolkningstettheten i EU. Regler som passer til områder med en befolkningstetthet på flere hundre per kvadratkilometer passer ofte ikke så godt i vårt land der det kan være langt mellom folk.

EUs fiskeripolitikk omfattes ikke av EØS-avtalen. Slik ønsket et flertall av norske fiskere å ha det. Det førte til at vi beholdt den tradisjonelle og formelle adgang for norske myndigheter til å bestemme over fisken, en adgang vi forøvrig ville beholdt, om enn på en annen måte, som medlem.

Så opplever vi at en økende etterspørsel etter fisk og sjømat bringer oss opp i konflikter om adgang til ressurser med flere naboland. Vi opplever at land tar seg til rette, og legger utilbørlig press på oss for å få mer enn det internasjonale regler og praksis tilsier.

Slike konflikter må vi alltid være forberedt på. Norge står på trygg grunn. De internasjonale regler og avtaler er det ingen tvil om er på vår side. Vi kunne nok ha ønsket oss bedre av noen av våre naboland enn å søke å utnytte Norges stilling til å tilta seg fordeler de hverken har krav på eller rett til.

Ikke minst: Vi kunne ventet bedre av de i vårt eget land, som står på utsiden og kommenterer hendelsene, enn at de retter skytsen innover. Her i Norge kan vi så mye om fiske og ressursforvaltning at det ikke skulle være mulig å glemme alt dette i det øyeblikk mange saker blir vanskelige for oss på en gang.

EØS-avtalen er en politisk avtale. Det er ikke den beste politiske avtale vi kunne ønske oss. Men den gir oss rimelige arbeidsmuligheter også til å komme med innspill i EU-landenes utenrikspolitiske samarbeid.

Det er når vi har noe ekstra å fare med at vi blir lyttet til. Det gjelder i særlig grad Midt-Østen hvor Norge spiller en rolle i Europa som går langt ut over den konsultasjonsordning vi har i EØS skulle tilsi.

EØS som utenrikspolitisk plattform er så god som vi makter å gjør den til. Det krever noe ekstra av oss, fordi vi må arbeide tyngre enn medlemslandene, men det får vi ta som en utfordring. Gjennom vår deltakelse i NATO-styrkene i Bosnia, gjennom vår humanitære og sivile innsats for gjenoppbyggingen i det tidligere Jugoslavia er vi med i viktige prosesser og får tilgang til vital informasjon.

NATO opplever en ny vår og konsultasjonene der er reelle. Dermed kan vi kompensere noe for at utenriksministeren og hans medarbeidere ikke deltar direkte i EUs utenrikspolitiske konsultasjoner.

Det var underlig å være tilskuer da EU undertegnet en svært omfattende samarbeidsavtale med Russland under møtet på Korfu sommeren 1994. Som naboland til Russland var vi ikke med overhodet i dette omfattende samarbeid. Heldigvis har vi fått

EU-kommisjonen med i Barentssamarbeidet. Det er viktig for EU, Norge og Russland. Og det viser at vi kan oppveie en del ulemper hvis vi har en riktig og god grunntanke som kan bygges videre ut. I Barentsregionen ligger det godt tilrette for bruk av EUs regionalmidler. Vi er rede til å delta i slike programmer med egne midler der Norge, EU og Russland møtes.

Den tidligere frihandelsavtalen med EF var et svar på en annen tids problemer. Den hadde en hensikt i en tid da det økonomiske samkvemmet mellom land var mer oversiktlig, handlet om varer, og gikk langsomt.

Idag går utviklingen i en hastighet som gjør at internasjonale avtaler står i fare for å bli utfordret av den teknologiske utvikling. EØS-avtalen har et

innebygget dynamisk element ved at den tar opp i seg nye regler som utvikles i EU. Spørsmålet er om de europeiske land sammen greier å tilpasse selve arbeidsmåten i samarbeidet mellom land til den teknologiske revolusjon som vi står midt oppe i.

Finanstransaksjoner og kontraktsforhandlinger kan gjennomføres i stort tempo og uavhengig av hvor partene befinner seg. De daglige valutatransaksjonene er 50 - 60 ganger så store som det som er nødvendig for å betale for verdenshandelen. Utviklingen utfordrer våre tradisjonelle styringsmidler. For mens lover og regler gjelder innenfor et bestemt område, så foregår nå virksomhet som former verden overalt, - og ingensteder.

Vi vet at internasjonal organisert kriminalitet idag utveksler informasjon over landegrensene. Da må det internasjonale politisamarbeidet også ha denne muligheten. Dette må være vårt utgangspunkt. Dette er også en av grunnene til at vi er så opptatt av at Norge må få en tilknytning til Schengen-samarbeidet. Og derfor er det så vanskelig å forstå at mange av de som tar oftest til ordet for å bekjempe narkotika og internasjonal kriminalitet er så skeptiske til at politiet skal kunne arbeide seg imellom på en rimelig effektiv måte.

På samme måte som jordbruksrevolusjonen og senere den industrielle revolusjon formet verden på ny, er det nå en bred teknologisk revolusjon vi er inne i.

Særlig fremtredende er informasjonsteknologien, men også bio- og genteknologien. Vi er alle utviklingsland i den forstand at alle samfunn er i sterk forandring. Vi gjør ting på nye måter. Arbeid får nytt innhold. Kunnskapen kommer i sentrum. Vi møter nye utfordringer, men fremfor alt nye muligheter - hvis vi vet å dra nytte av teknologi og kunnskap. Teknologisk framskritt har alltid ført til at det er blitt skapt fler arbeidsplasser enn de som er gått tapt.

Hvis antallet internet-abonnenter skulle øke med samme takt som idag ville det i år 2003 vært like mange abonnenter som hele verdens befolkning. Selv om en slik utvikling bare er et tankeeksperiment, viser dette bildet omfanget av denne revolusjonen, akkurat nå. Det vil bli mindre og mindre relevant å gi regler som stanser ved grenser når virksomheten vi påvirkes av finner sted overalt.

Våre muligheter til å påvirke framtiden ligger i å ta utgangspunkt i virkeligheten slik den er, og ta stilling hva den krever av oss, som ansvarlige demokratiske kultursamfunn.

Sivilisasjonens regler må gjøres internasjonale fordi kapitalen, informasjonsstrømmen, varene og tjenestene alltid vil følge de veier som teknologien gjør mulige. Dypest sett handler dette om vår mulighet til å slå ring om de verdier vi legger vekt på i vårt eget land - rettferdig fordeling, velferd, kunnskap og arbeid til alle.